

RUTA ESTELLÉS PER L'HORTA DE BURJASSOT

Innovació docent i iniciació a la investigació en educació lingüística i literària, 40528

Paula Beneito Mollà i Adrià Martí i Badia
Curs: 2013-2014

Índex

1.- Característiques del grup que realitzarà la proposta	2
2.- Justificació de la ruta literària	3
3.- Objectius generals de la ruta literària	3
4.- Aspectes de la programació del curs vinculats a la proposta	4
5.- Data de realització	8
6.- Durada prevista	9
7.- Textos literaris a partir dels quals es fa la proposta i llocs on es recitaran	9
8.- Participants en la ruta	11
9.- Seqüència d'activitats	11
9.1.- Abans d'eixir	11
9.2.- Durant l'eixida	12
9.3.- Després, en tornar	23
10.- Avaluació	23
11.- Taula	24
11.1.- Recomanacions	27
11.2.- Recordatori	27
11.3.- Preu	27
11.4.- Enllaç a Google Maps	27
12.- Reflexió de la relació entre la docència i la posada en pràctica de la ruta	28
13.- Bibliografia	29
14.- Annex 1	30
15.- Annex 2	49

1.- Característiques del grup que realitzarà la proposta

Aquesta proposta està adreçada a l'alumnat de 2n cicle de l'educació secundària obligatòria, concretament al segon curs del cicle, 4t d'ESO en l'assignatura de Valencià: llengua i literatura. La franja d'edat de l'alumnat varia entre els 15 i 18 anys, atenent els individus que segueixen la periodització habitual dividida en quatre cursos i aquells que no hagen promocionat i, doncs, han de repetir el curs pel no aconseguiment de les competències i habilitats requerides. El centre on es durà a terme aquesta proposta és l'IES Vicent Andrés Estellés situat a la localitat de Burjassot, en la comarca de l'Horta. Aquest centre és un espai laic i no discriminatori que segueix un projecte lingüístic de centre que pretén la normalització lingüística del valencià amb l'objectiu del desenvolupament d'actituds positives envers la llengua en el context social i familiar per a reconduir les actituds i/o prejudicis existents en la societat. Pel que fa a les actuacions, hi ha campanyes de foment de la llengua, ús normal de la llengua amb les immigrants i foment de la fidelitat lingüística. Quant a l'educació, es pretén el foment d'actituds positives envers la llengua, la promoció d'assignatures en valencià, la possibilitat de vehicular les activitats escolars i extraescolars en la mateixa llengua, etc. Endemés, cal destacar la presència de plans d'immersió lingüística per a aquells estudiants immigrants que parlen altres llengües.

Aquest municipi està dins les comarques de predomini lingüístic valencià, però forma part de l'àrea metropolitana de València, una àrea on l'ús del valencià ha disminuït molt ràpidament en els darrers 30 anys. Així, el predomini lingüístic és d'un 40%, i aquesta condició lingüística es manifesta en la distribució lingüística del centre amb un 40% d'alumnat valencianoparlant d'un total de 400 alumnes. El 20 % de l'alumnat són estrangers procedents majoritàriament d'Equador, Lituània, Romania i Colòmbia; al voltant d'un 20%, són estudiants d'ètnia gitana; i l'altre 20% són estudiants nouvinguts d'altres territoris de l'Estat espanyol que encara no han arrelat al poble adoptant el valencià com a llengua d'expressió habitual. Amb tot, cal dir que el perfil sociocultural dels alumnes sol ser mitjà-alt, tot i que cal atendre aquells alumnes que procedeixen d'una classe baixa, la qual no té accés a les necessitats bàsiques que regeixen el funcionament de la societat actual. D'aquesta manera, el centre tracta de suplir aquests desavantatges amb la disponibilitat d'una biblioteca, oberta durant l'horari del centre, amb servei de préstec tant d'obres escrites com de material audiovisual; una sala d'ordinadors amb connexió a Internet i possibilitat d'imprimir documents; una sala de televisió; servei de premsa, etc. A més, no es pot obviar el fet que cada aula conté un ordinador i un panell on es poden projectar activitats de caràcter digital. Així doncs, observem que les tecnologies digitals i de la informació són un eix vertebrador de l'educació en aquest centre, el qual es troba en procés de consolidació i ampliació.

Tanmateix, aquesta proposta també es pot realitzar en els altres dos centres públics d'ensenyament secundari obligatori que hi ha a Burjassot: l'IES Federica Montseny i l'IES Comarcal, pel fet que tenen unes característiques molt semblants a l'IES Vicent Andrés Estellés, i es troben molt pròxims al lloc de realització de la ruta. Més concretament, l'IES Federica Montseny està situat just darrere de l'IES Vicent Andrés Estellés, i el seu alumnat és provinent de Burjassot, en la seua totalitat i, per tant, és un alumnat molt semblant al de l'IES Vicent Andrés Estellés. Pel que fa a l'IES Comarcal, es tracta d'un centre situat prop de l'estació de Godella (dins el terme de Burjassot), lloc que es troba a una distància semblant dels punts d'inici i final de la ruta, i que té un alumnat un poc diferent des del punt de vista sociolingüístic i socioeconòmic, ja que es tracta d'alumnat provinent dels pobles de Godella i Rocafort, que no tenen centres públics de secundària. Pobles que tenen una composició sociolingüística més valencianoparlant i que, per tant, no varien l'enfocament i plantejament del conjunt d'aquesta proposta.

2.- Justificació de la ruta literària

El pas del temps, dissortadament, ha transformat els xicotets pobles de l'àrea metropolitana de València en grans ciutats dormitori. Aquest fet ha determinat un desarrelament dels nostres joves que va *in crescendo* any rere any. El desarrelament esmentat no és només lingüístic –com bé sabem– sinó que comprén altres camps com la literatura, la cultura o la història i la geografia pròpies.

Amb una ferma voluntat d'encarar aquesta situació, plantegem la nostra modesta proposta en l'horta de Burjassot, per a que els joves coneguen aquell xicotet (però molt valuós) espai rural que no saben que és del poble a partir de la poesia del poeta burjassoter Vicent Andrés Estellés (1924 – 1993). En definitiva, pretenem que descobrisquen la pròpia identitat com a poble i facen seu el patrimoni, tant material com immaterial, que tenen a l'abast de les mans. Com voldria Estellés, pretenem tornar al poble el que es va crear per i des del mateix poble.

De bestreta, a més d'estudiar la poesia del poeta burjassoter, aquesta ruta serà un pretext per a treballar l'oralitat, amb la lectura en públic de poemes, i l'escriptura, tot açò mitjançant un innegable component lúdic, amb què pretenem motivar l'alumnat envers els continguts de la proposta i, en extensió, de l'assignatura, així com també fomentar l'hàbit lector entre els joves i propugnar l'aprenentatge literari significatiu.

D'altra banda, considerem molt interessant la transversalitat del projecte que proposem, ja que pot servir al professorat de l'assignatura de Geografia o Història per tal de treballar la importància de la història a nivell local i del patrimoni geogràfic que ens ofereix Burjassot: el patrimoni hidràulic (les séquies, llengües, partidors, etc.), i rural agrari (les alqueries, masos, molins, viles, partides tradicionals, camins, marges, etc.), en una ciutat de 39.000 habitants de l'àrea metropolitana de València.

A més, cal destacar l'element gastronòmic d'aquesta ruta literària, tan present en l'obra estellesiana, en l'entorn en què es desenvolupa (l'horta), i al públic a qui va dirigida (joves que rebran millor la proposta).

3.- Objectius generals de la ruta literària

- Comprendre i valorar, a partir del coneixement de la mateixa realitat sociolingüística, la necessitat de recuperar l'ús normalitzat del valencià i emprar-lo com a vehicle de comunicació i de vertebració.
- Connectar la literatura amb l'espai que la va motivar.
- Entendre la literatura com un mitjà per a conèixer la realitat més immediata.
- Descobrir els poemes més representatius del poeta Vicent Andrés Estellés que parlen de l'horta de Burjassot.
- Conèixer el patrimoni rural de Burjassot a través de la poesia d'Estellés.
- Fomentar la relació i la transversalitat entre assignatures.

4.- Aspectes de la programació del curs vinculats a la proposta.

D'una banda, les competències bàsiques de la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació per a l'Ensenyament Secundari Obligatori que treballarem en aquesta ruta literària són les següents:

- 1.- Competència comunicativa, lingüística i audiovisual.
- 2.- Competència artística i cultural.
- 3.- Tractament de la informació i competència digital.
- 4.- Competència d'aprendre a aprendre.
- 5.- Competència d'autonomia i iniciativa personal.
- 6.- Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic.
- 7.- Competència social i ciutadana.

Parant especial atenció a les competències primera, segona, quarta, cinquena, sisena i setena.

D'altra banda, a partir dels objectius de l'etapa que estableix el Decret 112/2007, amb aquesta ruta literària pretenem que l'alumnat desenvolupe tota una sèrie de capacitats que els permetran:

- Desenvolupar destreses bàsiques en la utilització de les fonts d'informació [principalment la literatura] per a adquirir, amb sentit crític, nous coneixements.
- Concebre el coneixement científic com un saber integrat que s'estructura en distintes disciplines, així com conèixer i aplicar els mètodes per a identificar els problemes en els diversos camps del coneixement i de l'experiència.
- Desenvolupar l'esperit emprenedor i la confiança en si mateix, la participació, el sentit crític, la iniciativa personal i la capacitat per a aprendre a aprendre, planificar, prendre decisions i assumir responsabilitats, així com valorar l'esforç amb la finalitat de superar les dificultats.
- Comprendre i expressar amb correcció textos i missatges complexos, oralment i per escrit, en valencià i en castellà. Valorar les possibilitats comunicatives del valencià com a llengua pròpia del País Valencià i com a part fonamental del seu patrimoni cultural. .
- Conèixer els aspectes fonamentals de la cultura, la geografia i la història del País Valencià; respectar el patrimoni artístic, cultural i lingüístic; conèixer la diversitat de cultures i societats a fi de poder valorar-les críticament i desenrotllar actituds de respecte per la cultura pròpia i per la dels altres.
- Valorar i participar en la creació artística i comprendre el llenguatge de les distintes manifestacions artístiques, utilitzant diversos mitjans d'expressió i representació.

Pel que fa als objectius propis de la matèria de Valencià: llengua i literatura, amb aquesta ruta literària pretenem contribuir a que l'alumnat assolisca els següents:

1. Comprendre discursos orals i escrits en els diversos contextos de l'activitat social i cultural.
2. Utilitzar el valencià per a expressar-se oralment i per escrit, de manera coherent i adequada en cada situació de comunicació i en els diversos contextos de l'activitat social i cultural, per a prendre consciència dels propis sentiments i idees, i per a controlar la pròpia conducta.

3. Utilitzar la llengua oral en l'activitat social i cultural de manera adequada a les distintes funcions i situacions de comunicació, adoptant una actitud respectuosa i de cooperació.
4. Reconèixer les diverses tipologies dels textos escrits, i les seues estructures formals, per mitjà dels quals es produeix la comunicació amb les institucions públiques, les privades i les de la vida laboral, així com fer-ne un ús correcte.
5. Utilitzar el valencià per a adquirir nous coneixements, així com per a buscar, seleccionar i processar informació de manera eficaç en l'activitat escolar i per a redactar textos propis de l'àmbit acadèmic.
6. Comprendre i valorar, a partir del coneixement de la realitat sociolingüística, la necessitat de recuperar un ús normalitzat del valencià, símbol d'identitat cultural i mitjà irrenunciable per a entendre la realitat de l'entorn i accedir al patrimoni cultural propi.
7. Analitzar els diferents usos socials del valencià per a evitar els estereotips lingüístics que impliquen juís de valor i prejuís classistes, racistes o sexistes.
8. Apreciar les possibilitats que ofereix el valencià, llengua pròpia del País Valencià, com a vehicle de comunicació i de vertebració.
9. Conèixer els principis fonamentals de la gramàtica del valencià, i reconèixer la unitat de la llengua i les seues combinacions.
10. Aplicar, amb una certa autonomia, els coneixements sobre la llengua i les normes de l'ús lingüístic per a comprendre textos orals i escrits i per a escriure i parlar amb adequació, coherència, cohesió i correcció, en valencià.
11. Comprendre textos literaris utilitzant els coneixements sobre les convencions de cada gènere, els temes i motius de la tradició literària i els recursos estilístics. Apreciar-ne les possibilitats comunicatives per a la millora de la producció personal.
12. Aproximar-se al coneixement de mostres rellevants del patrimoni literari i valorar-lo com una manera de simbolitzar l'experiència individual i col·lectiva en diferents contextos historicoculturals.
13. Conèixer i distingir les principals èpoques artístiques i literàries, els seus trets característics, les obres, i les autores i els autors més representatius de cada època. Conèixer les obres i els fragments representatius de la literatura catalana al País Valencià.
14. Interpretar i utilitzar la lectura i l'escriptura com a fonts de plaer, d'enriquiment personal i de coneixement del món, i consolidar hàbits lectors per mitjà de textos adequats a l'edat.
15. Aprendre i utilitzar tècniques senzilles de maneig de la informació: busca, elaboració i presentació amb l'ajuda dels mitjans tradicionals i l'aplicació de les noves tecnologies.
16. Utilitzar, amb una autonomia progressiva, els mitjans de comunicació social i les tecnologies de la informació per a obtindre, interpretar i valorar informacions de diversos tipus i opinions diferents.

Quant als continguts curriculars concrets de l'assignatura Valencià: llengua i literatura corresponents al quart curs d'ESO, en aquesta ruta literària tractarem els següents:

- Bloc 1. Comunicació

Mediació per a assegurar l'èxit de la comunicació oral i escrita. Actuació com a intermediari entre els interlocutors que no poden comprendre's de manera directa. Utilització de la

interpretació oral.

a) Habilitats lingüístiques: Escoltar, parlar i conversar

- Comprensió de textos procedents dels mitjans de comunicació audiovisual.
- Comprensió de presentacions, exposicions o conferències realitzades en l'àmbit acadèmic relacionades amb continguts de diferents matèries.
- Presentacions orals clares i ben estructurades sobre temes relacionats amb l'activitat acadèmica, que admeten diferents punts de vista i diverses actituds davant d'estos, utilitzant el suport de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació.
- Intervenció activa en les situacions de comunicació pròpies de l'àmbit acadèmic, especialment en les propostes de planificació de les activitats i en la presentació d'informes de seguiment i avaluació dels treballs.
- Actitud de cooperació i de respecte en situacions d'aprenentatge compartit.
- Coneixement i ús de les estratègies i les normes per a l'intercanvi comunicatiu: escolta atenta, exposició clara, respecte del torn de paraula; participació fent aportacions, control de la impulsivitat, comentaris orals i juí personal respectuosos amb les sensacions, les experiències, les idees, les opinions i els coneixements dels altres.
- Utilització de la llengua per a prendre consciència dels coneixements, les idees i els sentiments propis i per a regular la conducta d'un mateix.

b) Habilitats lingüístiques: Llegir i comprendre textos escrits

- Comprensió de textos dels mitjans de comunicació.
- Comprensió de textos de l'àmbit acadèmic, amb especial atenció a la consulta, en diversos suports, de diccionaris, glossaris i altres fonts d'informació, com ara enciclopèdies i pàgines web educatives.
- Actitud reflexiva i crítica respecte a la informació disponible davant dels missatges que impliquen qualsevol tipus de discriminació, incloent-hi la manifestació de prejudicis lingüístics.

c) Habilitats lingüístiques: Escriure i compondre textos escrits

- Composició de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials, com ara participació en fòrums, sol·licituds i instàncies, reclamacions, currículum vitae i fullets.
- Composició de textos propis dels mitjans de comunicació, especialment cartes al director i articles d'opinió com els editorials i les columnes, destinats tant a un suport escrit com digital.
- Composició, en suport de paper i digital, de textos propis de l'àmbit acadèmic, especialment textos expositius, explicatius i argumentatius, elaborats a partir de la informació obtinguda de diverses fonts i organitzada per mitjà d'esquemes, mapes conceptuals i resums, així com l'elaboració de projectes d'aprenentatge i informes sobre tasques.
- Interés per la composició escrita com a font d'informació i aprenentatge, com a forma de comunicar les experiències i els coneixements propis i com a forma de regular la conducta.

- Bloc 2. Llengua i societat
- Coneixement de la situació actual del valencià.

- Consideració del valencià com a idioma propi del País Valencià, apte per a tot tipus d'usos funcionals i vehicle necessari de cultura.
- Acceptació de la conveniència i la necessitat de dominar el valencià al País Valencià.
- Incorporació del valencià en tots els àmbits d'ús de la llengua i per a qualsevol funció comunicativa, en un procés de compromís personal en la recuperació cultural i la normalitat lingüística.
- Respecte per les sensacions i pels sentiments, les experiències, les idees, les opinions i els coneixements expressats pels parlants d'altres llengües.
- Ús d'un llenguatge no discriminatori i respectuós amb les diferències lingüístiques, culturals, ètniques o de gènere.
- Actitud de rebuig davant dels usos discriminatoris de les llengües per raons de classe, lingüístiques, culturals, ètniques o de gènere, i davant d'estereotips i prejudicis sobre les varietats lingüístiques i sobre els seus parlants.
- Consciència positiva de la diversitat lingüística i cultural existent en el context social i escolar, com a manifestació enriquidora a la qual s'aporta i de la qual es participa; condició necessària per a la integració adequada de les persones procedents d'altres països, societats i cultures.

- Bloc 3. Coneixement de la llengua

a) Fonètica i ortografia

- Abreviatures, acrònims i sigles.
- Ús reflexiu de les normes ortogràfiques.
- Coneixement de les normes ortogràfiques, utilització dels termes apropiats en l'explicació sobre l'ús (sí·l·laba tònica, accent diacrític, etc.). Valoració del seu valor social i de la necessitat de cenyir-se a la norma lingüística en els escrits.

b) Norma culta de la llengua

- Coneixement dels diferents registres i dels factors que incidixen en l'ús de la llengua en distints àmbits socials, i valoració de la importància d'usar el registre adequat segons les circumstàncies de la situació comunicativa.
- La concordança i l'orde.
- Lectura en veu alta: el vers. Pausas, entonació i expressivitat.
- Lèxic: préstecs.

c) Gramàtica

- Reconeixement dels esquemes semàntic i sintàctic de l'oració, construcció i transformació d'enunciats d'acord amb estos esquemes; ús de la terminologia sintàctica necessària en les activitats: enunciat, frase i oració; subjecte i predicat; predicat nominal i predicat verbal; subjecte, verb i complements; agent, causa i pacient; oració impersonal; oració activa i oració passiva; oració transitiva i intransitiva; complement directe, indirecte, de règim, circumstancial, agent i atribut; oracions subordinades substantives, adjectives i adverbials.
- Identificació i ús reflexiu de distints procediments de connexió en els textos, amb especial atenció a connectors de causa, conseqüència, condició i hipòtesi, i dels mecanismes

gramaticals i lèxics de referència interna, afavorint l'autonomia en la revisió dels mateixos textos.

d) Lèxic

– Formació del lèxic: veus patrimonials, préstecs i neologismes.

– Locucions i frases fetes.

– Interpretació de les informacions lingüístiques que proporcionen els diccionaris de la llengua (gramaticals, semàntiques, de registre i de normativa).

- Bloc 4. Educació literària

– Desenvolupament de l'autonomia lectora i valoració per la literatura com a font de plaer i de coneixement d'altres mons, temps i cultures.

– Lectura comentada i recitació de poemes contemporanis; valoració de la funció dels elements simbòlics i dels recursos retòrics i mètrics en el poema.

– Foment de la lectura per mitjà del contacte amb autores i autors en visites al centre, la lectura de ressenyes i la participació en altres actuacions d'animació lectora (presentacions de llibres, sessions de llibrefòrum, etc.) per a consolidar l'hàbit lector. Formar amb sentit crític les preferències personals en la selecció de llibres i gust per compartir sentiments i emocions suscitats per l'experiència lectora.

– Composició de textos d'intenció literària i elaboració de treballs sobre lectures.

– La poesia. Vicent Andrés Estellés.

- Bloc 5. Tècniques de treball

– Tècniques per a buscar informació en suports tradicionals (fitxes, biblioteques, etc.) i en nous suports (CD-ROM, DVD, Internet, etc.).

– Utilització de les biblioteques (del centre, de l'entorn i virtuals) i de les tecnologies de la informació i la comunicació de manera autònoma per a la localització, selecció i organització d'informació.

– Ús autònom de diccionaris i correctors ortogràfics sobre textos en suport digital.

– Presentació de la informació. Tractament informàtic de textos.

– Interés per la bona presentació dels textos escrits, tant en suport de paper com digital, i respecte per les normes gramaticals, ortogràfiques i tipogràfiques (titulació, espais, marges, paràgrafs, etc.).

5.- Data de realització

Aquesta ruta es realitzarà al primer trimestre del curs, concretament al mes d'octubre, pels següents motius: en primer lloc, perquè volem que servisca de motivació per a l'alumnat de cara al treball i a l'estudi de la poesia; en segon lloc, perquè encara fa bon temps i podrem realitzar la ruta en unes condicions meteorològiques favorables; i, en tercer lloc, perquè la tardor és una de les dues úniques èpoques de l'any (junt a Sant Joan) en què les figueres produeixen el seus fruits: les figues, que tastarem dins aquesta activitat, com veurem més endavant.

A més, cal tindre en compte el fet que haurem de comunicar amb temps a la resta de professors/es, a la direcció del centre, i a l'alumnat, que ocuparem tot un dia de classe, per poder realitzar la ruta literària i que, per tant, el/la professor/a responsable de Valencià: llengua i literatura haurà d'acordar amb la resta d'assignatures "afectades" com recuperen les classes de les altres assignatures.

6.- Durada prevista

La ruta literària començarà a les 8:00h en la porta de l'IES, des d'on anirem caminant fins a l'estàtua del poeta que hi ha a la Plaça de l'Ajuntament, lloc on començarem la ruta literària.

La ruta literària continuarà durant tot el matí fins les 15:00 de la vesprada, moment en què està prevista la tornada a l'IES.

Per tant, la ruta literària durarà un total de 7 hores.

7.- Textos literaris a partir dels quals es fa la proposta i llocs on es recitaran

La ruta literària està composta per vint-i-tres poemes, que recitarem en dèsset llocs literaris diferents de l'horta de Burjassot. Aquests llocs i poemes, són els següents:

Lloc	Poemes
1.- Estàtua de Vicent Andrés Estellés Plaça de l'Ajuntament	- ASSUMIRÀS
2.- Forn de Nadalet Carrer del Tramvia, 94	- L'OFICI
3.- Mercat – <i>Gran Café Brasileño Mariano Cervellera</i> Carrer del Tramvia amb Plaça Baltasar Mallent	- i res no m'agrada tant - L m'agraden molt les albergínies
4.- Casa de Vicent Andrés Estellés, on visqué els darrers anys de la seua vida Carrer Josep Carsí, 6	- El Burjassotí I
5.- Estació de metro	- El camp de Burjassot i el camp de Borbotó

Carrer Josep Carrau	
6.- Travessem les vies del metro i, només entrar a l'horta	- 21 Em recordava de la cantonada
7.- Entrem al camí del quadrat	- XX els paredons d'espessa murta - VIII com el forcat i la rella traçaven
8.- Continuant el Camí del Quadrat, anant cap a Godella	- Jo sóc un entre tants tots t'ho han recordat
9.- Abans d'arribar al terme de Godella, girem a la dreta cap a l'Alqueria del Pi	- 33 Dispersa pols, corralots amb anyells - Seguia el vol dels coloms, al crepuscle,
10.- Abans d'arribar a l'Alqueria del Pi, en la séquia que va cap a Godella	- Treballarem pel nostre, País, alt
11.- Abans d'arribar a l'esplanada de l'Alqueria del Pi	- PER EXEMPLE
12.- Alqueria del Pi	- Des de ma casa, veig
13.- Dinar en l'esplanada que hi ha entre l'Alqueria de Mitja Figa i l'Alqueria del Pi	- 88 Del Forn aquell que hi ha - EL VI - 77 Al rei en Pere li agradaven molt - TEMPS
14.- Bassa de l'alqueria de Mitja Figa Camí de l'Alqueria del Pi	- XXXI He llançat el pot a l'aljub
15.- Alqueria de Mitja Figa Camí de l'Alqueria del Pi	- El mire, el veig, el sent.
16.- Camp de taronges de Roc Senent Camí de l'Alqueria del Pi	- XXXV

	m'estime molt, de bon matí,
17.- Final al camí de l'Alqueria del Pi, mirant al Molí de la Sal Creuament del Camí de l'Alqueria del Pi i del Camí del Quadrat	- I Burjassot Adéu, tristeses, dies que malencònicament

8.- Participants en la ruta

En aquesta ruta literària participaran les següents persones:

- El/la professor/a de Valencià: llengua i literatura.
- Carmina Andrés Lorente, filla del poeta.
- Vicent Anyó Andrés, nét del poeta.
- Isabel Anyó Andrés, néta del poeta.
- Fina Andrés, cosina germana del poeta.
- Roc Senent, llaurador de Burjassot.
- Àngel Vázquez, cultivador de figues bordissot.

9.- Seqüència d'activitats

9.1.- Abans d'eixir

En començar el tema dedicat a la poesia de Vicent Andrés Estellés, presentarem la proposta de ruta literària (itinerari, lectures, intervencions de l'alumnat i d'altres participants en la ruta, gastronomia, etc.) a l'alumnat i indicarem l'avaluació per a que en siguem coneixedors de la importància que té.

A més, aquest primer dia repartirem a classe l'autorització dels pares per a l'eixida del centre el dia de la ruta literària, ja que es realitza fora del centre i l'alumnat arribarà més tard a casa que la resta de dies del curs que, com hem esmentat en la duració de la ruta, aquesta finalitzarà a les 15:00h.

La segona i tercera sessió correspondrà a la visualització a classe de la pel·lícula *Cos mortal* (2009), dirigida per Carles Chiner i Antoni Sendra, produïda per Dacsa Produccions, amb els actors Manuel Valls, Marta Chiner, Xavo Giménez, Ximo Vidal, Juan Mandil, Sergio Caballero i Ximo Solano, i de 88 minuts de duració.

La nostra intenció és motivar l'alumnat amb la pel·lícula, que narra el recorregut vital d'Horaci, un jove

documentalista que es guanya la vida netejant els carrers de la ciutat de València amb una netejadora mecànica. Després de dos anys estancat en un documental sobre el poeta Vicent Andrés Estellés, Horaci comença a allunyar-se de la realitat més immediata, en contrast amb el llegat d'Estellés, en una dura carrera que posarà a prova la seua resistència física i mental.

Així doncs, es tracta d'una pel·lícula apta per a tots els públics, la temàtica de la qual és Estellés. Considerem que aquesta aconseguirà engrescar l'alumnat de 4t d'ESO a qui va dirigida la ruta literària. Tot aprofitant l'avinentesa, repartirem el llibret que recull la tria de poemes que es recitaran durant la ruta¹, del qual l'alumnat haurà de fer una lectura prèvia a casa.

9.2.- Durant l'eixida

El mateix dia de la ruta, animarem l'alumnat a participar via Twitter en la ruta, fent tuits amb el *hashtag* #Estelléslhorta, on podran comentar els diferents esdeveniments, adjuntar fotografies, així com valorar l'eixida literària. Aquesta activitat serà explicada el dia anterior a la ruta, però la seua realització serà durant la passejada.

Quedarem a les 8:00h (hora d'entrada habitual a classe) en la porta de l'IES per anar tots junts al punt d'inici de la ruta. Esperarem fins les 8:15h per eixir de l'IES (per si hi ha algun/a alumne/a que es retrassa), moment en què ens desplaçarem caminant fins la Plaça de l'Ajuntament, a la qual arribarem a les 8:30h. Junt a l'estàtua del poeta ens trobarem amb Vicent Anyó Andrés i Isabel Anyó Andrés, néts del poeta, que ens acompanyaran al llarg de tota la ruta literària participant amb l'alumnat; als peus de l'estàtua recitarem el poema ASSUMIRÀS la veu d'un poble, inclòs al *Llibre de Meravelles*.

A continuació caminarem pel Carrer del Tramvia (actualment s'anomena Carrer Jorge Juan) fins al número 94, on es troba el Forn de Nadalet (actualment s'anomena Forn Marrades), també conegut popularment com el Forn de la 'trabucà'. Aquest és un dels forns del poble on treballà el pare del poeta, conegut com el fill de Nadalet, i on migué l'avi d'Estellés

¹ Aquest llibret l'entregarem adjunt al treball.

(l'esmentat Nadalet) d'un tir d'escopeta del seu germanastre mentre discutia amb un altre familiar per un tema econòmic quan s'interposà entre ambdós per a intentar calmar la situació. Aquesta mort tan tràgica va influir molt en la concepció de la mort en el poeta, qui encara no havia nascut i que es va assabentar de la història a través d'una veïna. Ací ens trobarem amb la cosina Fina (cosina germana del poeta), que vindrà acompanyada de Carmina Andrés Lorente, filla del poeta. Fina ens contextualitzarà la seua infància (que és la mateixa que la del poeta), fet que ens servirà per a llegir col·lectivament el poema L'OFICI, del *Llibre de Meravelles*.

Tot seguit continuarem caminant pel Carrer del Tramvia fins arribar a l'antic Mercat Municipal de Burjassot i molt prop del *Gran Café Brasileño Mariano Cervellera*, lloc on llegirem col·lectivament el poema de les albergínies i el del pimentó: ho farem sentats a terra, ja que es tracta d'un carrer peatonal, i serà el moment per a esmorzar pimentons i albergínies torrades al forn, i sucats amb pa i oli d'oliva (que haurem cuit prèviament al Forn de Nadalet)². El mercat i el Gran Café eren el punt neuràlgic del poble durant tot el segle XX. Allà les dones es reunien per parlar, i els llauradors de l'horta de Burjassot venien els seus productes. Era també el centre econòmic del poble. I el Gran Café fou centre de reunió dels homes que tornaven de l'horta o de les fàbriques, i era on en època de la República es reunien per a parlar de política. Es tracta, doncs, del punt idoni per a la lectura dels poemes esmentats i esmorzar amb les albergínies i els pimentons torrats tallats a tires, que es realitzarà entre les 8:45 i les 9:30h.

² Haurem acordat prèviament amb el forn el preu i recollirem l'esmorzar just en el moment en què haurem parat a llegir el poema L'OFICI.

A les 9:30h, just després d'esmorzar, reprendrem la ruta baixant primer la Plaça Baltasar Mallent i després el Carrer Josep Carrau, fins girar a l'esquerra al Carrer Josep Carsí, caminant fins al número 6, on viu actualment la família del poeta. En aquesta modesta casa Estellés escrigué el *Llibre de meravelles* i visqué els darrers anys de la seua vida, moment que aprofitarà Carmina (la filla del poeta) per contar-nos la seua infantesa en aquesta casa, moment de major producció del poeta. En aquest punt llegirem col·lectivament el poema Burjassotí I. Fina i Carmina es quedaran a casa i nosaltres continuarem la ruta pel mateix Carrer Josep Carsí, en direcció contrària a la què hem vingut, girant a l'esquerra pel Carrer Josep Carrau fins arribar a l'estació de metro de Burjassot.

Serán les 10:00h, moment en què creuarem les vies del metro pel pas a nivell que hi ha, per arribar a l'altra banda de la via (la que va en direcció a Montcada-Bétera) i esperar els metros que passaran en ambdues direccions (que en ser dia laborable és cada 15 minuts en cada direcció), moment d'espera que aprofitarem per llegir col·lectivament el poema "El camp de Burjassot i el camp de Borbotó".

Tot seguit, a les 10:20h, prendrem el Camí del Quadrat a l'esquerra, deixant endarrere la Vila de l'Indiano i la Vila de Sant Josep i, amb l'horta al davant, llegirem col·lectivament el poema 21 "Em recordava de la cantonada".

Continuarem el Camí del Quadrat, moment en què llegirem col·lectivament els poemes XX "els paredons d'espessa murta" i VIII "com el forcat i la rella traçaven", tot veient al front "la sintaxi agrícola els homes que intentaven despertar, amb un solc circular", la "murta", "l'hort humit", "sentir créixer la brossa", "els xiprers", etc. que esmenta Estellés als poemes.

Seran les 10:40h, moment en què continuarem el Camí del Quadrat en direcció cap a Godella, moment en què llegirem el poema “Jo sóc un entre tants tots t’ho han recordat”, també amb la intenció que l’alumnat connecte amb el poema i el context de l’autor.

A continuació, abans d'arribar al terme de Godella, girarem a la dreta en direcció cap a l'Alqueria del Pi, seguint els marges. En aquest camí llegirem col·lectivament els poemes 33 "Dispersa pols, corralots amb anyells" i "Seguia el vol dels coloms, al crepuscle", evocant els marges dels quals parla Estellés en ambdós poemes.

Continuarem aquest camí en direcció a l'Alqueria del Pi i, en arribar al Camí que té aquest nom (i que comunica amb Godella), ens aturarem a la vora de la séquia per llegir col·lectivament el poema "Treballarem pel nostre, País, alt".

Seran les 11:40h, quan girant a la dreta prenent el Camí de l'Alqueria del Pi en direcció a l'Alqueria de Mitja Figa ens aturarem per a llegir col·lectivament el poema "PER EXEMPLE".

A continuació, amb l'Alqueria del Pi al fons, llegirem col·lectivament el poema “Des de ma casa, veig”, publicat el dijous 25 d'agost de 1960 en la secció «Bon dia» del diari *Las Provincias*, que reivindica la no destrucció d'aquesta preciosa alqueria i la seua preservació, front a la destrucció de l'horta i l'expansió urbanística que es començava a produir a Burjassot.

Seran les 12.15h, moment en què muntarem unes taules (amb fustes i cavallets) i cadires plegables en la xicoteta esplanada que hi ha entre l'Alqueria del Pi i l'Alqueria de Mitja Figa. És en aquest lloc on pararem taula per a dinar i, mentre arriba l'arròs al forn cuit del Forn de Nadalet, recitarem els poemes:

- “88 Del Forn aquell que hi ha”, on Estellés esmenta la cassola d'arròs al forn.
- “EL VI”, beguda per als majors d'edat i que podran tastar els menors.
- “77 Al rei en Pere li agradaven molt”, on Estellés parla de les figues burjassoteres, que tastarem després de la cassola al forn. Aquesta varietat està molt estesa a l'illa de Mallorca

però no així al País Valencià (i, per tant, tampoc a Burjassot), fet que aprofitarem per convidar a participar a Àngel Vázquez, veí de Burjassot i cultivador de figueres bordissot, que ja duu uns anys cultivant aquesta espècie d'origen burjassoter i que podrem tastar. Àngel explicarà la història d'aquesta varietat de figues així com la seua iniciativa de recuperació al poble de Burjassot, on actualment no s'hi poden trobar.

- “TEMPS”, després de la recitació del qual serà el torn dels alumnes que toquen la guitarra, que la trauran per a l'ocasió, i per a amenitzar la sobretaula.

Al voltant de les 14.15h, moment en què ja haurem acabat de dinar replegarem la taula i continuarem la ruta literària pel Camí de l'Alqueria del Pi (deixant l'alqueria a la nostra esquena) fins arribar a la bassa d'aigua de l'Alqueria de Mitja Figa, lloc on llegirem col·lectivament el poema “XXXI He llançat el pot a l'aljub”.

Tot seguit, ens aturarem en la porta de l'Alqueria de Mitja Figa, per a llegir col·lectivament el poema "El mire, el veig, el sent".

Serán les 14.30h, moment en què continuarem l'esmentat Camí de l'Alqueria del Pi fins arribar al camp de taronges que queda a mà esquerra, propietat de la família de Roc Senent, llaurador de Burjassot. Ell, que estarà treballant el camp de taronges en eixe moment, ens parlarà valuós patrimoni de l'horta de Burjassot i de la importància de la conservació i treball d'aquesta, així com els diferents tipus de cultiu que hi ha a Burjassot al llarg de l'any, moment per a llegir col·lectivament el poema "XXXV m'estime molt, de bon matí".

Finalment, continuarem fins al creuament del Camí de l'Alqueria del Pi amb el Camí del Quadrat, moment en què, mirant al Molí de la Sal al fons, donarem per finalitzada la ruta literària tot llegint el poema "I Adéu, tristeses, dies que malencònicament".

En aquest punt, tot just a les 14.45h. donarem per finalitzada la ruta literària, oferint a l'alumnat la possibilitat de tornar caminant a l'IES (al qual arribarem a les 15.00h) o que tornen pel seu compte.

Tot amb tot, considerem apropiat que cada alumne s'encarregue de realitzar l'activitat que més li agrada, com ara recitar, fer les fotografies, enregistrar en vídeo els companys que reciten, tocar la guitarra o comprar i portar els pimentons i les albergínies, entre d'altres tasques.

9.3.- Després, en tornar

En acabar la jornada de la ruta, una vegada tornem a l'aula, farem una posada en comú del conjunt de tuits realitzats per part dels mateixos alumnes i comentarem tots plegats l'experiència viscuda amb el guiatge del professor. Entre d'altres temes, tractarem per a què els ha servit aquesta vivència, quines impressions els suggereix la poesia estellesiana, quin és el principal aprenentatge que més valoren d'aquesta experiència, etc.

La jornada que proposem constitueix una de les sessions iniciàtiques a l'estudi de l'obra del nostre poeta, ja que ens endinsarem en aquesta matèria mitjançant la lectura posterior del *Llibre de meravelles*. Així, en definitiva, considerem la ruta com l'element motivador que serveix de pretext a l'hora d'engegar l'estudi de la producció poètica de Vicent Andrés Estellés.

10.- Avaluació

Valorarem, principalment, les següents qüestions:

- Participació activa i positiva tant en les sessions en l'aula com en la ruta per l'horta.
- Participació i comentaris realitzats en Twitter amb l'etiqueta #Estellésxhorta.
- Respecte i cooperació en les intervencions dels participants.
- Correcció lingüística, tant escrita com oral, en les intervencions.
- Adequació del llenguatge al context comunicatiu.

11.- Taula

HORA	LLOC I ACTIVITAT	LECTURES
8:00 - 8:15h.	Quedada en la porta de l'IES i inici del camí cap al punt d'inici de la ruta	
8:30h.	Junt a l'estàtua del poeta ens trobarem amb Vicent Anyó Andrés i Isabel Anyó Andrés, néts del poeta, que ens acompanyaran al llarg de tota la ruta literària participant amb l'alumnat; als peus de l'estàtua recitarem el poema ASSUMIRÀS la veu d'un poble, inclòs al <i>Llibre de Meravelles</i> .	ASSUMIRÀS
8:45h.	Caminarem pel Carrer del Tramvia (actualment s'anomena Carrer Jorge Juan) fins al número 94, on es troba el Forn de Nadalet (actualment s'anomena Forn Marrades), també conegut popularment com el Forn de la 'trabucà'. Aquest és un dels forns del poble on treballà el pare del poeta, conegut com el fill de Nadalet, i on muigué l'avi d'Estellés (l'esmentat Nadalet) d'un tir d'escopeta del seu germanastre mentre discutia amb un altre familiar per un tema econòmic quan s'interposà entre ambdós per a intentar calmar la situació. Aquesta mort tan tràgica va influir molt en la concepció de la mort en el poeta, qui encara no havia nascut i que es va assabentar de la història a través d'una veïna. Ací ens trobarem amb la cosina Fina (cosina germana del poeta), que vindrà acompanyada de Carmina Andrés Estellés, filla del poeta. Fina ens contextualitzarà la seua infància (que és la mateixa que la del poeta), fet que ens servirà per a llegir col·lectivament el poema L'OFICI, del <i>Llibre de Meravelles</i> .	L'OFICI
8:45 - 9:30h	Continuarem caminant pel Carrer del Tramvia fins arribar a l'antic Mercat Municipal de Burjassot i molt prop del <i>Gran Café Brasileño Mariano Cervellera</i> , lloc on llegirem col·lectivament el poema de les albergínies i el del pimentó: ho farem sentats a terra, ja que es tracta d'un carrer peatonal, i serà el moment per a esmorzar pimentons i albergínies torrades al forn, i sucats amb pa i oli d'oliva (que haurem cuit prèviament al Forn de Nadalet). El mercat i el Gran Café eren el punt neuràlgic del poble durant tot el segle XX. Allà les dones es reunien per parlar, i els llauradors de l'horta de Burjassot venien els seus productes. Era també el centre econòmic del poble. I el Gran Café fou centre de reunió dels homes que tornaven de l'horta o de les fàbriques, i era on en època de la República els homes es reunien per parlar de política. Es tracta, doncs, del punt idoni per a la lectura dels poemes esmentats i esmorzar amb les	- i res no m'agrada tant - L m'agraden molt les albergínies

	albergínies i els pimentons torrats tallats a tires, que es realitzarà entre les 8:45 i les 9:30h.	
9:30h	Just després d'esmorzar, reprendrem la ruta baixant primer la Plaça Baltasar Mallent i després el Carrer Josep Carrau, fins girar a l'esquerra al Carrer Josep Carsí, caminant fins al número 6, on viu actualment la família del poeta. En aquesta modesta casa Estellés escrigué el <i>Llibre de meravelles</i> i visqué els darrers anys de la seua vida, moment que aprofitarà Carmina (la filla del poeta) per contar-nos la seua infantesa en aquesta casa, moment de major producció del poeta. En aquest punt llegirem col·lectivament el poema Burjassotí I. Fina i Carmina es quedaran a casa i nosaltres continuarem la ruta pel mateix Carrer Josep Carsí, en direcció contrària a la que hem vingut, girant a l'esquerra pel Carrer Josep Carrau fins arribar a l'estació de metro de Burjassot.	- El Burjassotí I
10:00h	Creuarem les vies del metro pel pas a nivell que hi ha, per arribar a l'altra banda de la via (la que va en direcció a Montcada-Bétera) i esperar els metros que passaran en ambdues direccions (que en ser dia laborable és cada 15 minuts en cada direcció), moment d'espera que aprofitarem per llegir col·lectivament el poema "El camp de Burjassot i el camp de Borbotó".	- El camp de Burjassot i el camp de Borbotó
10:10h	Prendrem el Camí del Quadrat a l'esquerra, deixant endarrere la Vila de l'Indiano i la Vila de Sant Josep i, amb l'horta al davant, llegirem col·lectivament el poema 21 "Em recordava de la cantonada"	- 21 Em recordava de la cantonada
10:20h	Continuarem el Camí del Quadrat, moment en què llegirem col·lectivament els poemes XX "els paredons d'espessa murta" i VIII "com el forcat i la rella traçaven", tot veient al front "la sintaxi agrícola els homes que intentaven despertar, amb un solc circular", la "murta", "l'hort humit", "sentir créixer la brossa", "els xiprers", etc. que esmenta Estellés als poemes.	- XX els paredons d'espessa murta - VIII com el forcat i la rella traçaven
10:30h.	Continuarem aquest camí en direcció a l'Alqueria del Pi i, en arribar al Camí que té aquest nom (i que comunica amb Godella), ens aturarem a la vora de la séquia per llegir col·lectivament el poema "Treballarem pel nostre, País, alt".	"Treballarem pel nostre, País, alt"
10:40h	A continuació seguirem el Camí del Quadrat en direcció cap a Godella, moment en què llegirem el poema "Jo sóc un entre tants tots t'ho han recordat", també amb la intenció que l'alumnat connecte amb el poema i el	- Jo sóc un entre tants tots t'ho han recordat

	context de l'autor.	
11:00h	Abans d'arribar al terme de Godella, girarem a la dreta en direcció cap a l'Alqueria del Pi, seguint els marges. En aquest camí llegirem col·lectivament els poemes 33 "Dispersa pols, corralots amb anyells" i "Seguia el vol dels coloms, al crepuscle", evocant els marges dels quals parla Estellés en ambdós poemes.	- 33 Dispers a pols, corralots amb anyells - Seguia el vol dels coloms, al crepuscle,
11:10h	Girant a la dreta prenent el Camí de l'Alqueria del Pi en direcció a l'Alqueria de Mitja Figa ens aturarem per a llegir col·lectivament el poema "PER EXEMPLE".	- PER EXEMPLE
11:40h	Amb l'Alqueria del Pi al fons, llegirem col·lectivament el poema "Des de ma casa, veig", publicat el dijous 25 d'agost de 1960 en la secció «Bon dia» del diari <i>Las Provincias</i> , que reivindica la no destrucció d'aquesta preciosa alqueria i la seua preservació, front a la destrucció de l'horta i l'expansió urbanística que es començava a produir a Burjassot.	- Des de ma casa, veig
12.15 - 14:15h	Muntarem unes taules (amb fustes i cavallets) i cadires plegables en la xicoteta esplanada que hi ha entre l'Alqueria del Pi i l'Alqueria de Mitja Figa. És en aquest lloc on pararem taula per a dinar i, mentre arriba l'arròs al forn cuit del Forn de Nadalet, recitarem els poemes indicats. Gaudirem de l'arròs al forn cuit en el Forn de Nadalet, en un entorn espectacular com és l'horta de Burjassot, acompanyat del tast del vi dels pobres i, de les figues burjassoteres, que tastarem després de la cassola al forn. Aquesta varietat està molt estesa a l'illa de Mallorca però no així al País Valencià (i, per tant, tampoc a Burjassot), fet que aprofitarem per convidar a participar a Àngel Vázquez, veí de Burjassot i cultivador de figueres bordissot, que ja duu uns anys cultivant aquesta espècie d'origen burjassoter i que podrem tastar. Àngel explicarà la història d'aquesta varietat de figues així com la seua iniciativa de recuperació al poble de Burjassot, on actualment no s'hi poden trobar. Després serà el torn dels alumnes que toquen la guitarra, que la trauran per a l'ocasió, i per a amenitzar la sobretaula.	- 88 Del Forn aquell que hi ha - EL VI - 77 Al rei en Pere li agradaven molt - TEMPS
14:15h	Després de dinar replegarem la taula i continuarem la ruta literària pel Camí de l'Alqueria del Pi (deixant l'alqueria a la nostra esquena) fins arribar a la bassa d'aigua de l'Alqueria de Mitja Figa, lloc on llegirem col·lectivament el poema "XXXI He llançat el pot a	- XXXI He llançat el pot a l'aljub - El mire, el veig, el sent.

	l'aljub". Tot seguit, ens aturarem en la porta de l'Alqueria de Mitja Figa, per a llegir col·lectivament el poema "El mire, el veig, el sent".	
14:30h	Seran les 14.30h, moment en què continuarem l'esmentat Camí de l'Alqueria del Pi fins arribar al camp de taronges que queda a mà esquerra, propietat de la família de Roc Senent, llaurador de Burjassot. Ell, que estarà treballant el camp de taronges en eixe moment, ens parlarà valuós patrimoni de l'horta de Burjassot i de la importància de la conservació i treball d'aquesta, així com els diferents tipus de cultiu que hi ha a Burjassot al llarg de l'any, moment per a llegir col·lectivament el poema "XXXV m'estime molt, de bon matí".	- XXXV m'estime molt, de bon matí,
14:45h	Continuarem fins al creuament del Camí de l'Alqueria del Pi amb el Camí del Quadrat, moment en què, mirant al Molí de la Sal al fons, donarem per finalitzada la ruta literària tot llegint el poema "I Adéu, tristeses, dies que malencònicament". En aquest punt, tot just a les 14.45h. donarem per finalitzada la ruta literària, oferint a l'alumnat la possibilitat de tornar caminant a l'IES (al qual arribarem a les 15.00h) o que tornen pel seu compte.	- I Burjassot Adéu, tristeses, dies que malencònicament

11.1.- Recomanacions

Caminarem per sendes asfaltades i per asfaltar, així que heu de portar roba còmoda i sabates esportives o còmodes (eviteu estrenar-les el mateix dia) i una botelleta d'aigua.

11.2.- Recordatori

Aquells qui disposeu de telèfons mòbils amb internet, recordeu portar-los amb bateria suficient per a poder participar també piulant al Twitter amb el *hashtag* #Estellésxhorta.

11.3.- Preu

Cinc euros (inclou la cassola d'arròs al forn, els pimentons i les albergínies, el vi, l'aigua i cacau i tramussos).

11.4.- Enllaç a Google Maps

<https://mapsengine.google.com/map/edit?mid=zPEZIRfnUbDo.kbz0nFf1hiLU&hl=ca>

12.- Reflexió de la relació entre la docència i la posada en pràctica de la ruta

Com hem assenyalat en la justificació de la nostra proposta, un dels principals motius que ens va empènyer a realitzar aquesta ruta literària per l'horta de Burjassot fou el creixent desarrelament dels nostres joves en els darrers anys. En altres paraules, l'alumnat cada dia que passa desconeix més el seu propi patrimoni, tant rural com literari o cultural.

Amb aquesta motivació emprenguérem una recerca de possibles idees de projectes per tal d'encarar i mirar de capgirar aquesta situació. Així, ens decidírem a dissenyar una ruta literària enfocada en un principi –per adequació curricular– al quart curs d'ESO, que recorreguera la major part de l'horta del poble. Així, acompliríem dos dels nostres propòsits: en primer lloc, introduir l'alumnat en l'estudi de l'obra del poeta local Vicent Andrés Estellés i, en segon lloc, donar a conèixer i fer que valoren aquesta part del poble tan important. Podem afirmar, per tant, que plantejem una proposta didàctica que pretén donar una solució al problema que hem plantejat inicialment mitjançant la literatura i, en addició, converteix l'alumnat en una part activa de l'aprenentatge en un procés significatiu.

A més, concebem aquesta proposta de treball com una 'prova' en què observarem “abans”, “durant” i “després” de la realització si aquesta és realment efectiva per a l'ensenyament/aprenentatge de l'obra poètica estellesiana. Es tracta doncs, de saber (amb els resultats a la mà) si aquesta activitat ha empès l'alumnat cap a l'univers de la poesia estellesiana, així com cap a l'assignatura de Valencià: llengua i literatura en general. Aquesta posada a prova es duria a terme, com hem esmentat adés, a quart d'ESO i, en cas que funcionara, es podria adaptar i ampliar a altres cursos, tot i aprofundint en altres aspectes que es puguen considerar-se més oportuns com, per exemple, els històrics amb els professors del Departament de Geografia i Història.

13.- Bibliografia

ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent (1960): *Las Provincias*. Secció «Bon dia». Dijous, 25 d'agost de 1960.

(1979): *Horacianes, Obra Completa 2*. València: 3i4, pp. 215, 252.

(1979): *Pedres de l'àmfora, Obra Completa 2*. València: 3i4, pp. 103, 180, 223, 237, 248, 267.

(1980): *Cant temporal, Obra Completa 5*. València: 3i4, p.40.

(1980): *Pedres de foc, Obra Completa 5*. València: 3i4, pp. 93, 110.

(1980): *Elegia, Obra Completa 5*. València: 3i4, p.203.

(1981): *Les Homilies d'Organyà. Obra Completa 6*. València: 3i4, p. 263.

(1982): *El gran foc dels garbons, Obra completa 1*. València: 3i4, pp. 247, 258.

(1990): *Sonata d'Isabel. Obra Completa 10*. València: 3i4, p.95.

(1996): *Mural del País Valencià*, vol. III. València: 3i4, p. 58.

(2010): *Llibre de meravelles*. València: 3i4, pp.61, 78, 93, 94, 106.

FUNDACIÓ VICENT ANDRÉS ESTELLÉS (2013): Ruta Estellés per Burjassot. Consulta en línia: <http://www.fundacioestelles.org/ruta_estelles.php>.

14.- Annex 1

Textos que llegirem durant la ruta:

ASSUMIRÀS la veu d'un poble,
i serà la veu del teu poble,
i seràs, per a sempre, poble,
i patiràs, i esperaràs,
i aniràs sempre entre la pols,
et seguirà una polseguera.

I tindràs fam i tindràs set,
no podràs escriure els poemes
i callaràs tota la nit
mentre dormen les teues gents,
i tu sols estaràs despert,
i tu estaràs despert per tots.

No t'han parit per a dormir:
et pariren per a vetlar
en la llarga nit del teu poble.

Tu seràs la paraula viva,
la paraula viva i amarga.

Ja no existiran les paraules,
sinó l'home assumint la pena
del seu poble, i és un silenci.

Deixaràs de comptar les síl·labes,
de fer-te el nus de la corbata:
seràs un poble, caminant
entre una amarga polseguera,
vida amunt i nacions amunt,
una enaltida condició.

No tot serà, però, silenci.
Car diràs la paraula justa,
la diràs en el moment just.
No diràs la teua paraula
amb voluntat d'antologia,
car la diràs honestament,
iradament, sense pensar
en ninguna posteritat,
com no siga la del teu poble.
Potser et maten o potser
se'n riguen, potser et delaten;
tot això són banalitats.
Allò que val és la consciència
de no ser res si no s'és poble.
I tu, greument, has escollit.
Després del teu silenci estricte,
camines decididament.
Llibre de meravelles, p. 106-107.

L'OFICI

"Lo jorn sencer tostemps sospir".

JOAN TIMONEDA

VENIES d'una llarga família de forners
i a tu t'agradaria ser forner, com els teus,
i entrar feixos de llenya, de pinassa, en el forn,
i fer el rent, en caure el dia, com el feien,
i a mitjanit anar al forn per a pastar,
creuar amb una ràpida ganiveta la pasta,

i escombrar lentament, prendre-li foc al forn,
ficar el cap al forn, aquell infern de flames
que olia intensament als matins del Garbí,
pujar a l'alcavor, aquell calor humit.
I deixar caure el pa, aquell pa cruixidor,
i alegre, a les paneres, i tripular el forn,
fer-li créixer el foc, o fer-li-lo minvar.
Tu series forner, com ho foren els teus.
I al costat del teu pare aprengueres l'ofici,
nit a nit, dia a dia, i ara en tens l'enyorança.
Una amarga enyorança per a tota la vida
et creua el pit de banda a banda amb aquell ràpid
senyal de ganiveta que no pots oblidar.
Allò que més t'agrada, d'on et vénen els versos,
els arraps en la carn, aquells dies salvatges
quan entraves els feixos de pinassa en el forn.
Llibre de meravelles, p. 93.

[!]

res no m'agrada tant
com enramar-me d'oli cru
el pimentó torrat, tallat en tires.
cante llavors, distret, raone amb l'oli cru, amb els productes de la terra.

m'agrada molt el pimentó torrat,
mes no massa torrat, que el desgracia,
sinó amb aquella carn mollar que té
en llevar-li la crosta socarrada.

l'expose dins el plat en tongades incitants,
l'enrame d'oli cru amb un pessic de sal
i suque molt de pa,
com fan els pobres,
en l'oli, que té sal i ha pres una sabor del pimentó torrat.
després, en un pessic
del dit gros i el dit índex, amb un tros de pa,
agafe un tros de pimentó, l'enlaire àvidament,
eucarísticament,

me'l mire en l'aire.

de vegades arribe a l'èxtasi, a l'orgasme.

cloc els ulls i me'l fot.

Horacianes, OC 2, p.215.

L

m'agraden molt les albergínies

i tu les fas molt bé,

exactament les deixes en el seu punt sucós d'oli i farina.

és una delícia de les dents,

com abans ho és de la mirada,

en llesques com palaies.

gustosament se'm desfan a la llengua.

demore el got de vi per fruir-lo més.

per aquestes belles i molt agradables albergínies

que tu m'has enllestit
faria l'única cosa que no pensava fer:
casar-me, casar-me, és clar, amb tu.

allarga'm el pitxer.

gràcies.

Pedres de l'àmfora, OC2, p.267.

EL BURJASSOTÍ

I

Si et diguessen a tu l'Estellessí
d'ací vuit o deu segles, ploraries,
pols en la pols, d'agraïment i música,
més que si, ara com ara, et declaraven

fill predilecte del teu poble, fill.

Pols en la pols, entre la pols veuries
—com, el crepuscle, el Russafí la veia—
la teua terra, els seus carrers, les seues

parets suades per amants anònims,
aquells inicis de jardí, canyars,
la lenta majestat de l'Albufera...

I més: de bon matí, les gents que arriben
en el trenet, a treballar, i duen
un entrepà dins el saquet, i tant.

Sonata d'Isabel, OC10, p.95.

El camp de Burjassot i el camp de Borbotó,
el secà de Paterna i el secà de Godella,
i els cementeris blancs i els rajolars vermells,
i el tren que va a Paterna i el que ve de Paterna,
i després el de Lliria i més tard el de Bétera,
i aquells tramvies grocs i casa la Conilla,
i Beniferri amb àlbers i canyars i senderes,
i els grans pins del castell vinclats damunt la séquia,
i el tren de Burjassot, i el tren que puja a Lliria,
i el que baixa de Lliria, i el que acaba en Montcada,
i la calç de les coves que hi ha per Benimàmet,
i el que acaba en Paterna, i orinar al corral,
i la flaire dels horts, la calç de les parets
quasi blava amb la lluna, i el silenci, i el tren,
el tren nocturn, que creua solitari la nit,
i el camp de Burjassot, i el camp de Borbotó,
i el secà de Paterna, i el secà de Godella,
i el Pla del Pou, i els masos, les barraques de Lluna,
l'Alqueria del Pi, i el Pixador, i el mas
del Rosari, i la casa del Saboner i el pi,
i el molí de la Sal i el llibre que he d'escriure,
i el tren que ve de Lliria i el que puja a Paterna.

Les Homilies d'Organyà, OC6, p. 263.

21

Em recordava de la cantonada
crua de l'horta per on ve la brisa
cruel del mar, i molta soledat,
de soledat que res no alleugeria,

una nit blava de soledat i cubs,
cubs seculars, i es despenjava calç,
el fred corria i empenyia portes,
i era el meu poble i em perdia i no

sabia si eren els canyars, encara
bramen vedelles als estables, cauen
bigues de pols, açò feia deu segles,

jo no ho sabia, i al voltant de l'om
creixia el poble, s'estovaven llums,
però no eren, i ho sabia, meues.

Pedres de foc (II), OC5, p. 93.

XX

els paredons d'espessa murta
celen els horts molt remorosament.

secreta, una aigua de guitarres
insisteix, lent, al capaltard.

llavors intentaria l'elegia
que em semblava interdicta per jo no sé quin déu.

i torne a desistir.

em venç una enyorança
o l'anhel de fruir com mai, no de la carn,
lentes coses mortals,
a l'altra banda de la murta,
al capaltard humit de l'hort,
sentint créixer la brossa, els xiprers,
escoltant com se'n van unes guitarres tarda avall.

Pedres de l'àmfora, OC2, p.237.

VIII

com el forcat i la rella traçaven
inicialment els límits de roma,
he vist que feien amb una sintaxi
agrícola els homes que intentaven
despertar, amb un solc circular, el
seu poble.
treien uns mots pedregosos i bruts
de la terra i amb ells construïren
el càntic.
molt els recorde i admire, car gràcies
a ells cante el vent en la vela, la
flor impensada, aquest plat de manises,
la insolència d'uns pits,
un genoll obstinat,
la vida.

Les pedres de l'àmfora, OC2, p. 223

Jo sóc un entre tants tots t'ho han recordat
poble amb el poble esperes confies perseveres
un entre tants ho canten les veus i les guitarres
un entre tants la pena l'amor a boca plena
tots anaven cantant jo sóc un entre tants
un entre tants com fan l'amor i fan el pa
un entre tants com naixen creixen pateixen passen
jo sóc un entre tants tots passarem de llarg
de sobte en veus del poble reviuran certes coses
unes oques paraules elementals i clares
un amor un camí una rosa un destí

Les pedres de l'àmfora, OC2, p.180.

33

Dispersa pols, corralots amb anyells
als calpatards, els polsosos dacsars.
Amants que ho són, i mai no s'ho diran,
tornen, de nit, en silenci, dels marges.

Dones de dol, que vigilen les filles,
i el forner, coix, que, per cinc duros, mira,
al menjador, el nu d'una casada,
amb dents brillants, pupil·les fraticides.

Després se'n va, el forner, a la cova,
i plora, coix, i es masturba, entre els gossos,
si és que no té la drapaire a la màfega.

Torna, el forner, al poble, per la nit,
i va assetjant l'esclatxa il·luminada,
per veure un nu, un mos d'intimitat.

Pedres de foc, OC5, p.110.

Seguia el vol dels coloms, al crepuscle,
la nitidesa d'un cel absolut.
Dels horts pujava l'olor de la brossa;
més lluny, el riu, unes veus d'uns infants.
Hi havia amants rebotcant-se pels marges.
Mire els coloms en el cel net –intacte.
I et pense el coll, com et pense les natges,
dures i breus, petulants, agressives.
A la terrassa, t'obrires la brusa
i vacil·laren, incerts, dos coloms
(la imatge és dòcil i era a la mà...)
T'he estimat molt i no sé res de tu.
T'estime molt.

Les pedres de l'àmfora, OC2, p.103.

País Treballarem pel nostre País, alt
 com una llum determinant i clara.
 Serem esclaus, llavors, del nostre amor,
 i brollarem com l'aigua de les roques
 i serem rius, corrents de l'alegria,
 i hi haurà amants cantant a les voreres.
 Nostre destí és el destí de l'aigua:

va fecundant els cultius i els amors.

Res no valdrà, llavors, el que hem patit:

llavors vindrà un País que es conforma

i que reneix, feroç, de les tenebres.

Cant temporal, OC 5, p.40 (fragment).

PER EXEMPLE

Entre aquests dos estats és tot lo poble

e jo confós ésser d'aquest nombre.

Ausiàs March

Els anys de la postguerra foren uns anys amargs,

com no ho foren abans els tres anys de la guerra,

per a tu, per a mi, per a tants com nosaltres,

per als mateixos hòmens que varen fer la guerra.

La postguerra era sorda, era amarga i feroç.

No demanava còleres, demanava cauteles,

i demanava pa, medicines, amor.

Anys de cauteles, de precaucions i tactes,

de pactes clandestins, conformitats cruels.

Ens digueren, un dia: La guerra s'ha acabat.

I botàrem els marges i arrencàrem les canyes

i ballàrem alegres damunt tota la vida.

Acabada la guerra, fou allò la postguerra.

S'apagaren els riures estellats en els llavis.

I sobre els ulls caigueren teranyines de dol.

S'anunciaven els pits, punyents, sota les teles.

Un bult d'amor creixia, tenaç, a l'entreuix.

Eren temps de postguerra. S'imposava l'amor;

brutalment s'imposava sobre fam i cauteles.

I fou un amor trist, l'amor brut, esgarrat.
Un sentiment, no obstant, redimí la vilesa
que vàrem perpetrar, innocents i cruels,
plens ja de cap a peus d'obscenitat i fang.
Res, ja, tenia objecte. La guerra, la postguerra...
¿I qui sap, al remat? Sols ens calia viure.
I després de palpar-nos feroçment, brutalment,
arribàvem a casa i dúiem les mans buides,
i encara ens mirem ara les mans buides a voltes,
i ara sentim l'espant que llavors no sentíem
i plorem per aquella puresa que mai no hem pogut viure,
que no hem pogut tastar en cap de banda, mai.
Llibre de meravelles, p. 61.

Des de ma casa, veig
l'Alqueria del Pi,
gloriosa, resignada,
esperant el seu fi;
esperant que es complisca,
implacable el seu destí
d'elegia i petita,
d'enderroc i polsim...
Com la crosta del pa,
baix el gran sol, lluix;
¡quina melancolia
té allà a boqueta nit!...
Dóna pena acostar-se,
pel vell, polsós camí,
i veure com està,

caent-se tota, allí...

L'Alqueria, solemne,

a l'ombra del gran pi.

¿La deixarem que es caiga,

poquet a poc, així,

hui un taulell, i demà...?

L'Alqueria del Pi,

gloriosa, resignada

¿a un final ben trist?

Las Provincias. Secció «Bon dia».

Dijous 25 d'agost de 1960

88

Del forn aquell que hi ha al carrer dels Lladres

tornes a casa, el davantal alegre,

tan opulenta de braons i pits

—més que de pits, diríem de mamelles—,

i a les pupil·les la vivacitat,

o la perversitat, o la lascívia,

allò que intranquil·litza, allò que excita,

allò que mai no s'esclareix del tot;

i en la cassola de l'arròs al forn

—l'arròs eixut, d'aquell prestigi gòtic—,

la cabeçola que al marit li agrada,

la cabeçola del cabrit atònit,

amb aromades fulles de llorer
i ulls perdurables d'estranyesa bíblica.
El gran foc dels garbons, OC 1, p.258.

EL VI

“Alegrau-vos, pare Adam.”

Joan Timoneda

No podia faltar el vi damunt la taula.

Una solemnitat, un ritu que venia
des de la nit: el vi encenia la taula,
encenia la casa, encenia la vida.

Una vella litúrgia el posava a la taula:
una vella litúrgia nocturna, inescrutable,
encenia la sang, palpitava en els ulls.

Una solemnitat, un ritu que venia
des de la nit, la nit febril de la caverna.

El vi begut, en casa, a l'hora de menjar
S'oficiava el vi, lentament i greument.

Parle del vi dels pobres. El vi que ens feia forts.

Un tros de ceba crua, un rosegó de pa.

I un got de vi, solemne. Parle del vi dels pobres,
begut solemnement, l'aliment de la còlera,
el vi o sosteniment de l'afany o la ràbia.

El vi de l'esperança, el vi dels sacrificis,
l'esperança rompuda, plantar cara a la vida.

Llibre de meravelles, p.94.

Al rei En Pere li agradaven molt
 les figues –era cosa de família,
 encara que no ho diga, quan ho diu,
 En Martínez Ferrando, que ho sabia–,

però les de Mallorca li sentaren
 malament, què hem de fer-li, i això que
 la història de l'illa, en bona part,
 és una dolça i ben plàcida història

de figues, poc abans del fill d'En Jaume,
 quan En Jaume envià la concubina,
 casant-la amb l'emblemàtic portugués.

Era el temps que el meu poble ja tenia
 un noble i eixamplat crèdit de figues,
 i ja hi havia figues burjassoteres.

El gran foc dels garbons, OC 1, p. 247.

TEMPS

“Lo temps és tal que tot animal brut”

Ausiàs March

Una guitarra amarga, la guitarra profunda,
 pujava didals d'aigua d'un aljub remotíssim,
 dies llunyans, amarga la guitarra, profunda,
 el secà de Paterna, nits de cel ample, grills,
 pouava lentament didals d'aigua amargosa,

ressonava la pedra en una aigua remota,
t'esgarraves la carn, dies salvatges, dies,
una guitarra amarga, la mare agrunsa el fill,
la cadira baixeta, el corral, la figuera,
dalt del pati ballaven amb farolets encesos,
la guitarra profunda, arribaven les ràfegues
d'una música nova dita "la carioca",
nits de l'horta, les nits, el camí de Godella,
l'Alqueria del Pi, una guitarra amarga,
amarga, amarga, amarga, didals d'aigua d'aljub,
didals d'aigua profunda, la guitarra profunda,
darrere de la murta sonava la guitarra,
mossegaven els cucs les fulles de morera,
nadàveu en la séquia de Tormos i després
dansàveu damunt l'herba, grotescament dansàveu,
batallons de dacsars arribaven al poble
amb les fulles verdíssimes, després aquell diumenge
va començar la guerra, i va arribar la guerra
plena de camions, pistoles i banderes,
el foc dels sacrilegis, la sang sobre l'asfalt,
"Hijo, me alegraré que al recibo de ésta..."
una guitarra amarga, la guitarra profunda,
el pare, dret, al carro la nit del bombardeig,
el carro trontollava, nit endins, vers la Bíblia,
s'ha mort el pare, ha mort Antònia, ha mort
Maria, ha mort Antoni, ha mort Joan, ha mort
el Saboner, flotaven les minetes enceses
dins les tassetes d'oli ¿saps qui s'ha mort?, les llargues
campanes del meu poble que no s'acaben mai,
que es planyen lentament, una guitarra amarga

pouava amargament didals d'aigua d'aljub,
un aljub remotíssim, un Parenostre per...,
una guitarra amarga, la guitarra profunda,
s'ha perdut en el pati, estava entre els canyars,
la séquia de Montcada com un brau argilós,
Benifaraig, Carpesa, Poble Nou, Borbotó,
Jaume Bru, per l'amor de Déu, no em deixes sol,
els corcons rosegaven les fustes de la taula,
es morí la figuera del corral de ma casa,
ningú no sabrà dir quan o de què es moria,
desesperadament, amargament sonava
una guitarra oculta, la guitarra profunda,
una guitarra amarga, amarga i profundíssima,
i poua didals d'aigua d'un aljub remotíssim.

Llibre de meravelles, p.61.

XXXI

he llançat el pot a l'aljub
mentre veia el migdia calent dels garrofers.
crepitava el secà, adelerat de cigales èbries.
amb el cordell, he pouat després l'aigua.
era una aigua verdosa,
o m'ho semblava a mi.
era un petit miracle d'aigua.
n'he begut lentament i complagudament.

he comprés que m'estime així la vida,
aquesta aigua petita, transparent, d'un aljub,

distretament beguda.

Pedres de l'àmfora, OC2, p. 248.

el mire, el veig, el sent.

Com un pa en l'alcavor,

pujava sense rent.

Una fúria, un amor.

Fou, en principi, una alqueria.

Fou una alqueria entre uns pins.

L'abraçava, en passar, la séquia.

Hi havia, entre els pins, teuladins.

I hi havia, també, unes gents,

les gents que el feien, dia a dia.

Creixia tenaçment el poble.

El seu cor era una alqueria.

Dic el nom amb humilitat,

castament dic: Burjassot.

Si hi ha un pou en entrar al poble,

n'hi ha un altre als peus de sant Roc.

Mural del País Valencià, vol. III., p. 58.

XXXV

m'estime molt, de bon matí, treballar el meu hort,

les bledes, les lletugues, els raves, les tomaques;

regue els breus solcs a poalades lentes,

arranque les brosses nocives.

avui deia el diari que ha arribat que ha arribat l'home a la lluna;

m'he girat a mirar-la, vinclat sobre el solc;

no he vist res i he continuat.

Horacianes, OC 2, p.252

I

Burjassot

Adéu, tristeses, dies que malencònicament

recorde i em puja per les cames, dèbil,

un so, llunyà, de flautes. Adéu, crepuscles

de moreres que m'estimava i enyore més,

terrasses. Jo sé que me'n vaig, i pense

en vosaltres, muntanyes, herba d'olives,

bocois on ressonava la meua infantesa.

Cel dels meus anys amb ales, adéu!

Elegia, OC5, p.203.

Mapa de les partides tradicionals:

Mapa del patrimoni hidràulic:

Mapa de les zones verdes i enjardinades:

Ruta Estellés per l'horta de Burjassot

#Estellésxlhorta

Idea i selecció de poemes: Paula Beneito i Adrià Martí

ASSUMIRÀS la veu d'un poble,
i serà la veu del teu poble,
i seràs, per a sempre, poble,
i patiràs, i esperaràs,
i aniràs sempre entre la pols,
et seguirà una polseguera.
I tindràs fam i tindràs set,
no podràs escriure els poemes
i callaràs tota la nit
mentre dormen les teues gents,
i tu sols estaràs despert,
i tu estaràs despert per tots.
No t'han parit per a dormir:
et pariren per a vetlar
en la llarga nit del teu poble.
Tu seràs la paraula viva,
la paraula viva i amarga.
Ja no existiran les paraules,
sinó l'home assumint la pena

del seu poble, i és un silenci.
Deixaràs de comptar les síl·labes,
de fer-te el nus de la corbata:
seràs un poble, caminant
entre una amarga polseguera,
vida amunt i nacions amunt,
una enaltida condició.

No tot serà, però, silenci.
Car diràs la paraula justa,
la diràs en el moment just.
No diràs la teua paraula
amb voluntat d'antologia,
car la diràs honestament,
iradament, sense pensar
en ninguna posteritat,
com no siga la del teu poble.
Potser et maten o potser
se'n riguen, potser et delaten;

tot això són banalitats.
Allò que val és la consciència
de no ser res si no s'és poble.
I tu, greument, has escollit.
Després del teu silenci estricto,
camines decididament.

De *Llibre de meravelles*, p. 106-107.

L'OFICI

"Lo jorn sencer tostemps sospir".

JOAN TIMONEDA

VENIES d'una llarga família de forners
i a tu t'agradaria ser forner, com els teus,
i entrar feixos de llenya, de pinassa, en el forn,
i fer el rent, en caure el dia, com el feien,

i a mitjanit anar al forn per a pastar,
creuar amb una ràpida ganiveta la pasta,
i escombrar lentament, prendre-li foc al forn,
ficar el cap al forn, aquell infern de flames
que olia intensament als matins del Garbí,
pujar a l'alcavor, aquell calor humit.
I deixar caure el pa, aquell pa cruixidor,
i alegre, a les paneres, i tripular el forn,
fer-li créixer el foc, o fer-li-lo minvar.
Tu series forner, com ho foren els teus.
I al costat del teu pare aprengueres l'ofici,
nit a nit, dia a dia, i ara en tens l'enyorança.
Una amarga enyorança per a tota la vida
et creua el pit de banda a banda amb aquell ràpid
senyal de ganiveta que no pots oblidar.
Allò que més t'agrada, d'on et vénen els versos,
els arraps en la carn, aquells dies salvatges
quan entraves els feixos de pinassa en el forn.
De *Llibre de meravelles*, p. 93.

[1]

res no m'agrada tant
com enramar-me d'oli cru
el pimentó torrat, tallat en tires.
cante llavors, distret, raone amb l'oli cru, amb els
productes de la terra.

m'agrada molt el pimentó torrat,
mes no massa torrat, que el desgracia,
sinó amb aquella carn mollar que té
en llevar-li la crosta socarrada.

l'expose dins el plat en tongades incitants,
l'enrame d'oli cru amb un pessic de sal
i suque molt de pa,
com fan els pobres,
en l'oli, que té sal i ha pres una sabor del pimentó torrat.
després, en un pessic

del dit gros i el dit índex, amb un tros de pa,
agafe un tros de pimentó, l'enlaire àvidament,
eucarísticament,

me'l mire en l'aire.

de vegades arribe a l'èxtasi, a l'orgasme.

cloc els ulls i me'l fot.

D'Horacianes, OC 2, p.215.

L

m'agraden molt les albergínies

i tu les fas molt bé,

exactament les deixes en el seu punt sucós d'oli i farina.

és una delícia de les dents,

com abans ho és de la mirada,

en llesques com palaies.

gustosament se'm desfan a la llengua.

demore el got de vi per fruir-lo més.

per aquestes belles i molt agradables albergínies

que tu m'has enllestit

faria l'única cosa que no pensava fer:

casar-me, casar-me, és clar, amb tu.

allarga'm el pitxer.

gràcies.

De Pedres de l'àmfora, OC2, p.267.

EL BURJASSOTÍ

I

Si et diguessen a tu l'Estellessí
d'ací vuit o deu segles, ploraries,
pols en la pols, d'agraïment i música,
més que si, ara com ara, et declaraven

fill predilecte del teu poble, fill.

Pols en la pols, entre la pols veuries
—com, el crepuscle, el Russafí la veia—
la teua terra, els seus carrers, les seues

parets suades per amants anònims,
aquells inicis de jardí, canyars,
la lenta majestat de l'Albufera...

I més: de bon matí, les gents que arriben
en el trenet, a treballar, i duen

un entrepà dins el saquet, i tant.

De *Sonata d'Isabel*, OC10, p.95.

El camp de Burjassot i el camp de Borbotó,
el secà de Paterna i el secà de Godella,
i els cementeris blancs i els rajolars vermells,
i el tren que va a Paterna i el que ve de Paterna,
i després el de Lliria i més tard el de Bétera,
i aquells tramvies grocs i casa la Conilla,
i Beniferri amb àlbers i canyars i senderes,
i els grans pins del castell vinclats damunt la séquia,
i el tren de Burjassot, i el tren que puja a Lliria,
i el que baixa de Lliria, i el que acaba en Montcada,
i la calç de les coves que hi ha per Benimàmet,
i el que acaba en Paterna, i orinar al corral,
i la flaire dels horts, la calç de les parets
quasi blava amb la lluna, i el silenci, i el tren,
el tren nocturn, que creua solitari la nit,

i el camp de Burjassot, i el camp de Borbotó,
i el secà de Paterna, i el secà de Godella,
i el Pla del Pou, i els masos, les barraques de Lluna,
l'Alqueria del Pi, i el Pixador, i el mas
del Rosari, i la casa del Saboner i el pi,
i el molí de la Sal i el llibre que he d'escriure,
i el tren que ve de Llíria i el que puja a Paterna.

De *Les Homilies d'Organyà*, OC6, p. 263.

21

Em recordava de la cantonada
crua de l'horta per on ve la brisa
cruel del mar, i molta soledat,
de soledat que res no alleugeria,

una nit blava de soledat i cubs,
cubs seculars, i es despenjava calç,
el fred corria i empenyia portes,
i era el meu poble i em perdia i no

sabia si eren els canyars, encara
bramen vedelles als estables, cauen
bigues de pols, açò feia deu segles,

jo no ho sabia, i al voltant de l'om
creixia el poble, s'estovaven llums,
però no eren, i ho sabia, meues.

De *Pedres de foc (II)*, OC5, p. 93.

XX

els paredons d'espessa murta
celen els horts molt remorosament.
secreta, una aigua de guitarres
insisteix, lent, al capaltard.
llavors intentaria l'elegia
que em semblava interdicta per jo no sé quin déu.

i torne a desistir.
em venç una enyorança
o l'anhel de fruir com mai, no de la carn,
lentes coses mortals,
a l'altra banda de la murta,
al capaltard humit de l'hort,
sentint créixer la brossa, els xiprers,
escoltant com se'n van unes guitarres tarda avall.

De *Pedres de l'àmfora*, OC2, p.237.

VIII

com el forcat i la rella traçaven
inicialment els límits de roma,
he vist que feien amb una sintaxi
agrícola els homes que intentaven
despertar, amb un solc circular, el
seu poble.

treien uns mots pedregosos i bruts
de la terra i amb ells construïren
el càntic.

molt els recorde i admire, car gràcies
a ells cante el vent en la vela, la
flor impensada, aquest plat de manises,
la insolència d'uns pits,
un genoll obstinat,
la vida.

De *Les pedres de l'àmfora*, OC2, p. 223

Jo sóc un entre tants tots t'ho han recordat
poble amb el poble esperes confies perseveres
un entre tants ho canten les veus i les guitarres
un entre tants la pena l'amor a boca plena
tots anaven cantant jo sóc un entre tants
un entre tants com fan l'amor i fan el pa
un entre tants com naixen creixen pateixen passen
jo sóc un entre tants tots passarem de llarg
de sobte en veus del poble reviuran certes coses
unes oques paraules elementals i clares
un amor un camí una rosa un destí

De Les pedres de l'àmfora, OC2, p.180.

33

Dispersa pols, corralots amb anyells
als calpatards, els polsosos dacsars.
Amants que ho són, i mai no s'ho diran,
tornen, de nit, en silenci, dels marges.

Dones de dol, que vigilen les filles,
i el forner, coix, que, per cinc duros, mira,
al menjador, el nu d'una casada,
amb dents brillants, pupil·les fraticides.

Després se'n va, el forner, a la cova,
i plora, coix, i es masturba, entre els gossos,
si és que no té la drapaire a la màrrega.

Torna, el forner, al poble, per la nit,
i va assetjant l'esclotxa il·luminada,
per veure un nu, un mos d'intimitat.

De *Pedres de foc*, OC5, p.110

Seguia el vol dels coloms, al crepuscle,
la nitidesa d'un cel absolut.
Dels horts pujava l'olor de la brossa;
més lluny, el riu, unes veus d'uns infants.
Hi havia amants rebolcant-se pels marges.
Mire els coloms en el cel net –intacte.
I et pense el coll, com et pense les natges,
dures i breus, petulants, agressives.
A la terrassa, t'obrires la brusa
i vacil·laren, incerts, dos coloms
(la imatge és dòcil i era a la mà...)
T'he estimat molt i no sé res de tu.
T'estime molt.

De *Les pedres de l'àmfora*, OC2, p.103.

País Treballarem pel nostre País, alt
com una llum determinant i clara.
Serem esclaus, llavors, del nostre amor,
i brollarem com l'aigua de les roques
i serem rius, corrents de l'alegria,
i hi haurà amants cantant a les voreres.
Nostre destí és el destí de l'aigua:
va fecundant els cultius i els amors.
Res no valdrà, llavors, el que hem patit:
llavors vindrà un País que es conforma
i que reneix, feroç, de les tenebres.

De *Cant temporal*, OC 5, p.40 (fragment).

PER EXEMPLE

*“Entre aquests dos estats és tot lo poble
e jo confós ésser d'aquest nombre.”*

Ausiàs March

Els anys de la postguerra foren uns anys amargs,
com no ho foren abans els tres anys de la guerra,
per a tu, per a mi, per a tants com nosaltres,
per als mateixos hòmens que varen fer la guerra.

La postguerra era sorda, era amarga i feroç.

No demanava còleres, demanava cauteles,
i demanava pa, medicines, amor.

Anys de cauteles, de precaucions i tactes,
de pactes clandestins, conformitats cruels.

Ens digueren, un dia: La guerra s'ha acabat.

I botàrem els marges i arrencàrem les canyes
i ballàrem alegres damunt tota la vida.

Acabada la guerra, fou allò la postguerra.

S'apagaren els riures estellats en els llavis.

I sobre els ulls caigueren teranyines de dol.

S'anunciaven els pits, punyents, sota les teles.
Un bult d'amor creixia, tenaç, a l'entrecreix.
Eren temps de postguerra. S'imposava l'amor;
brutalment s'imposava sobre fam i cauteles.
I fou un amor trist, l'amor brut, esgarrat.
Un sentiment, no obstant, redimí la vilesa
que vàrem perpetrar, innocents i cruels,
plens ja de cap a peus d'obscuritat i fang.
Res, ja, tenia objecte. La guerra, la postguerra...
¿I qui sap, al remat? Sols ens calia viure.
I després de palpar-nos feroçment, brutalment,
arribàvem a casa i dúiem les mans buides,
i encara ens mirem ara les mans buides a voltes,
i ara sentim l'espant que llavors no sentíem
i plorem per aquella puresa que mai no hem pogut viure,
que no hem pogut tastar en cap de banda, mai.

De *Llibre de meravelles*, p. 61.

Des de ma casa, veig
l'Alqueria del Pi,
gloriosa, resignada,
esperant el seu fi;
esperant que es cumplisca,
implacable el seu destí
d'elegia i picola,
d'enderroc i polsim...
Com la crosta del pa,
baix el gran sol, lluix;
¡quina melancolia
té allà a boqueta nit!...
Dóna pena acostar-se,
pel vell, polsós camí,
i veure com està,
caent-se tota, allí...
L'Alqueria, solemne,
a l'ombra del gran pi.
¿La deixarem que es caiga,

poquet a poc, així,
hui un taulell, i demà...?
L'Alqueria del Pi,
gloriosa, resignada
¿a un final ben trist?

De *Las Provincias*. Secció «Bon dia».

88

Del forn aquell que hi ha al carrer dels Lladres
tornes a casa, el davantal alegre,
tan opulenta de braons i pits
—més que de pits, diríem de mamelles—,

i a les pupil·les la vivacitat,
o la perversitat, o la lascívia,
allò que intranquil·litza, allò que excita,
allò que mai no s'esclareix del tot;

i en la cassola de l'arròs al forn
—l'arròs eixut, d'aquell prestigi gòtic—,
la cabeçola que al marit li agrada,

la cabeçola del cabrit atònit,
amb aromades fulles de llorer
i ulls perdurables d'estranyesa bíblica.

De *El gran foc dels garbons*, OC 1, p.258.

EL VI

“Alegrau-vos, pare Adam.”

Joan Timoneda

No podia faltar el vi damunt la taula.

Una solemnitat, un ritu que venia
des de la nit: el vi encenia la taula,
encenia la casa, encenia la vida.

Una vella litúrgia el posava a la taula:
una vella litúrgia nocturna, inescrutable,
encenia la sang, palpitava en els ulls.

Una solemnitat, un ritu que venia
des de la nit, la nit febril de la caverna.

El vi begut, en casa, a l'hora de menjar
S'oficiava el vi, lentament i greument.

Parle del vi dels pobres. El vi que ens feia forts.

Un tros de ceba crua, un rosegó de pa.

I un got de vi, solemne. Parle del vi dels pobres,
begut solemnement, l'aliment de la còlera,

el vi o sosteniment de l'afany o la ràbia.

El vi de l'esperança, el vi dels sacrificis,
l'esperança rompuda, plantar cara a la vida.

De *Llibre de meravelles*, p.94.

77

Al rei En Pere li agradaven molt
les figues –era cosa de família,
encara que no ho diga, quan ho diu,
En Martínez Ferrando, que ho sabia–,

però les de Mallorca li sentaren
malament, què hem de fer-li, i això que
la història de l'illa, en bona part,
és una dolça i ben plàcida història

de figues, poc abans del fill d'En Jaume,
quan En Jaume envià la concubina,
casant-la amb l'emblemàtic portugués.

Era el temps que el meu poble ja tenia
un noble i eixamplat crèdit de figues,
i ja hi havia figues burjassoteres.

De *El gran foc dels garbons*, OC 1, p. 247.

TEMPS

“Lo temps és tal que tot animal brut”

Ausiàs March

Una guitarra amarga, la guitarra profunda,
pujava didals d'aigua d'un aljub remotíssim,
dies llunyans, amarga la guitarra, profunda,
el secà de Paterna, nits de cel ample, grills,
pouava lentament didals d'aigua amargosa,
resonava la pedra en una aigua remota,
t'esgarraves la carn, dies salvatges, dies,
una guitarra amarga, la mare agrunsa el fill,
la cadira baixeta, el corral, la figuera,
dalt del pati ballaven amb farolets encesos,
la guitarra profunda, arribaven les ràfegues
d'una música nova dita “la carioca”,
nits de l'horta, les nits, el camí de Godella,

l'Alqueria del Pi, una guitarra amarga,
amarga, amarga, amarga, didals d'aigua d'aljub,
didals d'aigua profunda, la guitarra profunda,
darrere de la murta sonava la guitarra,
mossegaven els cucs les fulles de morera,
nadàveu en la séquia de Tormos i després
dansàveu damunt l'herba, grotescament dansàveu,
batallons de dacsars arribaven al poble
amb les fulles verdíssimes, després aquell diumenge
va començar la guerra, i va arribar la guerra
plena de camions, pistoles i banderes,
el foc dels sacrilegis, la sang sobre l'asfalt,
"Hijo, me alegraré que al recibo de ésta..."
una guitarra amarga, la guitarra profunda,
el pare, dret, al carro la nit del bombardeig,
el carro trontollava, nit endins, vers la Bíblia,
s'ha mort el pare, ha mort Antònia, ha mort
Maria, ha mort Antoni, ha mort Joan, ha mort
el Saboner, flotaven les minetes enceses

dins les tassetes d'oli ¿saps qui s'ha mort?, les llargues
campanes del meu poble que no s'acaben mai,
que es planyen lentament, una guitarra amarga
pouava amargament didals d'aigua d'aljub,
un aljub remotíssim, un Parenostre per...,
una guitarra amarga, la guitarra profunda,
s'ha perdut en el pati, estava entre els canyars,
la séquia de Montcada com un brau argilós,
Benifaraig, Carpesa, Poble Nou, Borbotó,
Jaume Bru, per l'amor de Déu, no em deixes sol,
els corcons rosegaven les fustes de la taula,
es morí la figuera del corral de ma casa,
ningú no sabrà dir quan o de què es moria,
desesperadament, amargament sonava
una guitarra oculta, la guitarra profunda,
una guitarra amarga, amarga i profundíssima,
i poua didals d'aigua d'un aljub remotíssim.

De *Llibre de meravelles*, p.61.

XXXI

he llançat el pot a l'aljub
mentre veia el migdia calent dels garrofers.
crepitava el secà, adelerat de cigales èbries.
amb el cordell, he pouat després l'aigua.
era una aigua verdosa,
o m'ho semblava a mi.
era un petit miracle d'aigua.
n'he begut lentament i complagudament.

he comprés que m'estime així la vida,
aquesta aigua petita, transparent, d'un aljub,
distretament beguda.

De Pedres de l'àmfora, OC2, p. 248.

El mire, el veig, el sent.
Com un pa en l'alcavor,
pujava sense rent.
Una fúria, un amor.
Fou, en principi, una alqueria.
Fou una alqueria entre uns pins.
L'abraçava, en passar, la séquia.
Hi havia, entre els pins, teuladins.
I hi havia, també, unes gents,
les gents que el feien, dia a dia.
Creixia tenaçment el poble.
El seu cor era una alqueria.
Dic el nom amb humilitat,
castament dic: Burjassot.
Si hi ha un pou en entrar al poble,
n'hi ha un altre als peus de sant Roc.
De *Mural del País Valencià*, vol. III., p. 58.

m'estime molt, de bon matí, treballar el meu hort,
les bledes, les lletugues, els raves, les tomaques;
regue els breus solcs a poalades lentes,
arranque les brosses nocives.

avui deia el diari que ha arribat que ha arribat l'home a la lluna;
m'he girat a mirar-la, vinclat sobre el solc;
no he vist res i he continuat.

D'*Horacianes*, OC 2, p.252

Burjassot

Adéu, tristeses, dies que malencònicament
recorde i em puja per les cames, dèbil,
un so, llunyà, de flautes. Adéu, crepuscles
de moreres que m'estimava i enyore més,
terrasses. Jo sé que me'n vaig, i pense
en vosaltres, muntanyes, herba d'olives,
bocois on ressonava la meua infantesa.
Cel dels meus anys amb ales, adéu!

D'*Elegia*, OC5, p.203.